

Janusz Mastalski¹

(NIE)ZDOLNOŚĆ GIMNAZJALISTÓW DO OWOCNEGO PRZYJĘCIA BIERZMOWANIA

Wstęp

Globalizm i współczesny konsumpcjonizm sprawiają, że człowiek zagubiony w świecie mody i rozlicznych propozycji gubi się. W konsekwencji staje się w wielu sytuacjach niezdolny do podjęcia wiążących decyzji. W szczególności zagrożone jest młode pokolenie, które przeżywa z jednej strony fascynację technologią, światem wirtualnym, bezgraniczną wolnością, a z drugiej – bunt wobec tradycji, wymagań i struktur. Pojawia się *global teenager*, który zapętał się w sieci mirażu możliwości. Z kolei szkoła globalnego nastolatka to kultura konsumpcji, w której „adolescent zna dobrze język angielski, ogląda MTV i VIVE, słucha amerykańskiej lub brytyjskiej muzyki, serfuje po wirtualnej cyberprzestrzeni, zna kody komputerowe, a Mona Lisę kojarzy z puszką od Coca Coli”². Cechami charakterystycznymi osobowości globalnego nastolatka są następujące postawy: szuka on tego, co „łączy” go z innymi; jest maksymalnie tolerancyjny dla różnicy i odmienności; „stoi z boku”, nie interesuje się polityką oraz reprezentuje postawę „zero look” (stan bylejakości, żadnego nawiązania do stylów, „estetyka nieobecności”)³.

Właśnie taki nastolatek zostaje „skonfrontowany” z sakramentem bierzmowania, w którym niezdolność i zdolność owocnego jego przyjęcia przeplatają się. Aby pokazać istotę tego przeplatania się, najpierw należy uściślić pojęcia.

¹ Ks. prof. zw. dr hab. Janusz Mastalski, prorektor Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie oraz kierownik Katedry Pedagogiki Ogólnej na Wydziale Nauk Społecznych tegoż uniwersytetu. Wykłada pedagogikę ogólną, teorię wychowania, dydaktykę oraz pedagogikę rodzinną, a także gerontologię społeczną. Współpracuje z Uniwersytetem Pedagogicznym w Krakowie oraz Wyższą Szkołą „Humanitas” w Sosnowcu. Napisał 25 książek naukowych i popularnonaukowych. Jest twórcą podręcznika *Zarys teorii wychowania*, a także m.in. monografii, takich jak: *Zasady edukacyjne w katechezie*, *Szkolne interakcje zaburzające skuteczne wychowanie*, *Chrześcijanin wobec agresji w rodzinie*, *Modlitwa kapłańska*, *Samotność globalnego nastolatka*, *Pokusy kapłańskie*, *Jak dobrze wychowywać dziecko?*, *Lęki kapłańskie*. Ponadto napisał blisko 150 artykułów dotyczących wychowania dzieci i młodzieży publikowanych w czasopismach świeckich i religijnych. Prowadził także ponad 60 szkoleń i kursów dla nauczycieli, wychowawców oraz samorządowców w gminach i powiatach w całej Polsce. Wypromował ponad 250 prac licencjackich i magisterskich. Jest promotorem 15 doktorów. Adres do korespondencji: 31-002 Kraków, ul. Kanoniczna 3/6; e-mail: janusz.mastalski@upjp2.edu.pl.

² Zbyszko Melosik, „Edukacja a przemiany współczesnej. Implikacje dla teorii i praktyki”, w: *Nowe konteksty dla edukacji alternatywnej XXI wieku*, red. B. Śliwerski (Kraków: Impuls, 2001), 25.

³ P. Konstankiewicz, *Wieloznaczność jako podstawa konstruowania tożsamości* (Poznań: UAM, 1998), 56.

1. Uściślenie pojęć

W kontekście tematu niniejszej refleksji warto uściślić dwa istotne terminy. Najpierw jest nim *owocne przyjęcie*. Owocność sakramentów zależy od dyspozycji przyjmującego, jego wiary i przyjęcia Bożych darów, które stanowią wezwanie do nowego życia. Trzeba pamiętać, iż „ważność sakramentu nie jest równoznaczna z jego owocnością dla osoby przyjmującej. Sakrament może być ważny, a mimo to człowiek może nie otrzymać związanych z nim łask, co gorsze, może stać się winnym niegodnego przyjęcia sakramentu. (...) Sakramenty udzielają łaski tylko tym, którzy nie stawiają jej oporu. Duch Święty potrzebuje twojego otwarcia, twojej wewnętrznej dyspozycji. (...) Sakrament bierzmowania przyjęty w grzechu śmiertelnym czy bez wiary jest ważny, ale bezowocny. Gdy jednak zaistnieje w człowieku właściwa dyspozycja, może on odżywać”⁴.

Z kolei *niezdolność* może być definiowana jako „brak predyspozycji do łatwego opanowania pewnych umiejętności lub trudność w przyswajaniu czegoś”⁵. Niezdolność do przyjęcia czegoś oznacza więc brak odpowiednich warunków do zrealizowania zamierzonego celu. Mogą być one przez przyjmującego zawinione, częściowo zawinione lub niezawinione.

Co oznacza zatem niezdolność do owocnego przyjęcia sakramentu bierzmowania? Jest to brak warunków do pomnożenia łask związanych z konkretnym sakramentem, swoistego rodzaju opór przed wykorzystaniem wszystkich darów, które łączą się z przyjęciem sakramentu. Owa niezdolność sprawia, że człowiek staje się osobą marnotrawiącą moc, którą daje Pan.

Warto więc przyjrzeć się przyczynom owej dysfunkcji z jednoczesnym ukazaniem czynników, które usprawniają człowieka do owocnego przyjęcia sakramentów, a w niniejszych rozważaniach konkretnie sakramentu bierzmowania.

2. Faktory niezdolności

Opisując źródła niezdolności do owocnego przyjęcia sakramentu bierzmowania przez gimnazjalistów, należy stwierdzić, że młodzież gimnazjalna uznawana jest za bardzo trudną. Jest to wiek dorastania, próbowania swoich sił w różnych dziedzinach życia. Młodzież chłonie jak gąbka rozmaite nowinki z Zachodu, zarówno te dobre, jak i te złe. Szczególnie narażone są nastolatki, a więc uczniowie gimnazjum, którzy przeżywają jeden z najtrudniejszych okresów w swoim życiu rozwojowym⁶. Można wyróżnić siedem podstawowych czynników owej niezdolności.

1. Netoholizm i fonoholizm. Netoholizm to uzależnienie od Internetu, który jest próbą ucieczki w wirtualny świat więzi i relacji niezbudowanych na prawdziwej miłości. Nadużywanie tego medium ma znaczący wpływ na funkcjonowanie w sferze fizycznej, psy-

⁴ Tadeusz Dajczek, *Rozważania o wierze. Z zagadnień teologii duchowości* (Częstochowa: Edycja św. Pawła, 1996), 166.

⁵ Elżbieta Sobol, red., *Słownik języka polskiego* (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2002), 533.

⁶ Janusz Mastalski, „Pedagogika zagrożeń wychowawczych wśród uczniów szkół gimnazjalnych”, w: *Wychowanie młodzieży w średnim wieku szkolnym*, red. Józef Stala, cz. 1 (Tarnów: Biblos, 2007), 375.

chicznej, interpersonalnej, społecznej, rodzinnej i ekonomicznej⁷. Ów netoholizm⁸ może posiadać wiele odmian. Najczęściej wymienia się następujące:

- erotomania internetowa (cybersexual addiction),
- uzależnienie od internetowych kontaktów społecznych (cyber-relationship addiction),
- uzależnienie od sieci internetowej (net compulsions),
- uzależnienie od komputera (computer addiction),
- uzależnienie od gier komputerowych (computer games addiction),
- przeciążenie informacyjne, czyli przymus pobierania informacji (information overload)⁹,
- uzależnienie od poszukiwań siebie w Internecie (ego-surfing),
- uzależnienie od blogów polegające na obsesyjnym śledzeniu historii zawartych w blogach (blogstreaking),
- uzależnienie od poszukiwania źródeł informacji (google-stalking),
- uzależnienie od informacji zawartych w sieci (cyberhondria),
- uzależnienie od przeglądania albumów fotograficznych nieznanymi osobami (photolurking),
- uzależnienie od korzystania z encyklopedii internetowych (wikipediholism)¹⁰,
- uzależnienie od robienia filmów, które muszą zobaczyć inni (you tube narcissism),
- uzależnienie od udawania kogoś innego (myspace impersonation),
- uzależnienie od wysyłania e-maili (emailoholism),
- uzależnienie od rozmawiania w sieci (chat rooms addiction),
- uzależnienie od kupowania w sieci (on line shops addiction)¹¹.

Oprócz netoholizmu także fonoholizm ma niezwykle groźne skutki. Jest to uzależnienie od telefonu komórkowego. Uzależniony od telefonu komórkowego ma następujące symptomy:

- poświęca sporą część własnego czasu na używanie komórki (telefonowanie, esemesy, konsultacje, robienie zdjęć, kręcenie filmów), ograniczając w ten sposób inną aktywność;
- odczuwa dyskomfort, bóle głowy, zawroty, problemy z oczami oraz inne symptomy somatyczne związane z nadużywaniem aparatu;
- przeżywa ekstremalne stany emocjonalne, kiedy aparat jest niewłączony lub nie jest w pobliżu;
- okazuje potrzebę korzystania z telefonu, która przynosi zadowolenie i jednocześnie stanowi główny sposób kontaktowania z innymi;
- odczuwa niepokój, a nawet panikę, gdy telefon jest wyładowany;
- używa telefonu, aby czuć się bezpiecznie i mieć poczucie komfortu;
- odczuwa skłonność do używania telefonu jako instrumentu kontroli obiektu uczuć;

⁷ Ivan K. Goldberg, „Are You Suffering Internet Addiction Disorder?”, dostęp 4.01.2013, <http://www.iucf.indiana.edu/~brown/hyplan/addict.html>.

⁸ Carla G. Surrat, *Netaholics? The Creation of a Pathology?* (New York: Commack, 1999).

⁹ Sebastian Taboń, „Cyberuzależnienia”, *Edukacja Medialna* 1 (2003): 26.

¹⁰ Richard Fischer, „Just can't get enough”, *New Scientist* 20.12.2006 (2006): 34.

¹¹ Janusz Mastalski, *Samotność globalnego nastolatka* (Kraków: Wydawnictwo PAT, 2007), 405–406.

- nie potrafi wytrzymać dłużej bez kontaktowania się z kimś;
- dąży do usprawiedliwiania siebie w tak częstym używaniu telefonu;
- używa telefonu pod wpływem pewnych lęków (lęk przed samotnością, fobie, niepokoje);
- nawet w nocy sprawdza, czy nie ma jakiejś wiadomości, aby na nią odpowiedzieć¹².

Powyższe dwa *holizmy* prowadzą do powstawania nowego pokolenia, które można nazwać *tabletolatkami*, które uzależnione od ekranu nie są zdolne do głębszej refleksji nad sobą, swoim życiem.

2. **Defamiliaryzacja** polega na powolnym, ale skutecznym osłabianiu więzi rodzinnych. Globalne trendy społeczne sprawiają, że obecny jest coraz częstszy proces rozpraszania odpowiedzialności za poszczególne obszary ludzkiego życia. Defamiliaryzacją można więc nazwać proces rozkładu rodziny w odniesieniu do jej zadań, funkcji oraz fundamentów. Trudno nie zgodzić się z poglądem, że „rodzina współczesna odchodzi od modelu rodziny tradycyjnej i pod wieloma względami stanowi nawet jej przeciwieństwo. W zakresie procesów rodzinnych zaznaczają się dwie tendencje. Z jednej strony funkcjonują zjawiska osłabiające instytucjonalny charakter małżeństwa i rodziny (eskalacja celów indywidualnych, wzrastająca liczba rozwodów i małżeństw powtórnych, zmniejszenie liczby zawieranych małżeństw, kohabitacje, tworzenie instytucji wspierających rodzinę w pełnieniu przez nią funkcji). Z drugiej zaś następuje stopniowe kształtowanie się partnerskich, podmiotowych relacji, w których związek kobiety i mężczyzny, a w konsekwencji stosunki między wszystkimi członkami rodziny, zależą nie tyle od wywiązania się ze sztywno narzuconych obowiązków, ile od jakości interakcji między nimi, ich osobistego wkładu. Życie rodzinne staje się czymś coraz bardziej osobistym, niezdeterminowanym przez tradycję”¹³. Defamiliaryzacja prowadzi w konsekwencji do marginalizacji pewnych wartości, w tym także religijnych. W ten sposób nastolatek ma utrudnione dojrzale i owocne podejście do sakramentów.

3. **„Deresponsybilizm”** to nic innego jak mniej lub bardziej świadome i celowe zdejmowanie odpowiedzialności z nastolatka za jego czyny i wybory. Wpisuje się ten proces w modny i preferowany przez środowiska liberalne juvenizm, w którym kult młodości jest fundamentem w spojrzeniu na człowieka, jego zadania oraz obowiązki. Nie wchodząc w dywagacje natury epistemologicznej, można stwierdzić, że owo zdejmowanie odpowiedzialności z młodego pokolenia jest w konsekwencji brakiem pomysłu na pomoc w jego rozwoju.

W momencie, gdy odpowiedzialność zaciera się, następują poważne problemy natury społecznej i osobowej. Zamęt w dziedzinie odpowiedzialności za siebie i za innych niesie ze sobą dramatyczne skutki. W obecnych czasach istnieje tendencja do zdejmowania odpowiedzialności z dzieci i młodzieży. W imię postmodernistycznych idei swoiście pojęty pajdocentryzm przenosi całą odpowiedzialność za zło, patologie, niepowodzenia na dorosłych. Z drugiej strony niektórzy wychowawcy, chcąc przeciwdziałać patologii, przesadnie akcentują poczucie odpowiedzialności w procesie wychowawczym.

¹² Luciano di Gregorio, *Psicopatologia del cellulare. Dipendenza e possesso del telefonino* (Milano: Franco Angeli, 2003), 21.

¹³ Joanna Żeromska-Charlińska, „Uniwersalność postrzegania jakości form życia współczesnej rodziny”, *Łódzkie Studia Teologiczne* 21 (2012): 264.

Takie rozchwianie w sferze odpowiedzialności prowadzi do patologicznych przejawów odpowiedzialności¹⁴.

A przecież już Karol Wojtyła pisał o odpowiedzialności w następujący sposób: „Człowiek dlatego bywa odpowiedzialny za swe czyny i dlatego przeżywa odpowiedzialność, ponieważ posiada zdolność odpowiadania wolą na wartość. Zachodzi powinność odniesienia się do przedmiotu wedle jego prawdziwej wartości, a w parze z nią rodzi się odpowiedzialność za przedmiot pod kątem jego wartości – czyli krótko: odpowiedzialność za wartość”¹⁵. Brak odpowiedzialności tak ujętej sprawia, że nastolatek nie potrafi owocnie przyjąć sakramentów, bowiem nie czuje się za to odpowiedzialny.

4. Religijność naskórkowa. W ostatnich dekadach wśród młodzieży zadomowiła się na dobre tzw. religijność naskórkowa. Posiada ona kilka cech, które utrudniają owocne przyjęcie przez nastolatka sakramentu bierzmowania. Oto one:

- Selektywność. Jest to religijność, w której wybiórczość w przyjmowaniu zasad moralnych jest podstawą w dokonywaniu codziennych wyborów. W konsekwencji jest to prosta droga do etyki sytuacyjnej.
- Impresyjność. Kontakt z Bogiem staje się uzależniony od emocji, nastrojów i stanów psychicznych. Brak integralnego podejścia do praktyk religijnych powoduje ich nieregularność.
- Indywidualizm. Odkrycie, że w wielu środowiskach temat religii i wiary jest nie-modny czy wręcz niepożądany, powoduje ukrywanie się ze swoją religijnością.
- Powierzchnowość. Religijność związana jest tylko z obrzędowością, która nie wymaga od człowieka zbytnej weryfikacji własnego postępowania.
- Podatność na kryzysy i sezonowe mody. Wiara jest na tyle słaba i chwiejna, że nie stanowi obrony przed przeżywanymi trudnymi chwilami.
- Traktowanie wiary jako niewygodnego obciążenia. Stawiane wymagania ograniczają i zawężają przestrzeń dowolności, co prowokuje człowieka do szukania pretekstu, aby stać się mniej religijnym.
- Religijność sprywatyzowana. Odinstytucjonalizowanie religijności powoduje zerwanie więzi parafialnych oraz osłabienie poczucia wspólnoty ludzi wierzących¹⁶.

5. Psychobójstwo i duchobójstwo są to dwa zjawiska, które szczególnie w XXI w. przybrały na sile. Stanowią skutek globalnych przemian społecznych, które powodują, że współczesny człowiek staje się z jednej strony centrum tychże przemian, a z drugiej zostaje zmarginalizowany na rzecz technicyzacji życia i konsumeryzmu. W ten sposób psychobójstwo i duchobójstwo pomniejszają zdolność młodego człowieka do adekwatnej, pogłębionej autorefleksji. Psychika ludzka staje się coraz „słabsza”, a zmaganie się ze stresem i dysfunkcjami coraz częściej skazane jest na porażkę. Psychobójstwo zatem jest zjawiskiem, które wiąże się z wszelkimi czynnikami wpływającymi na dysfunkcyjność ludzkiej psychiki. Jest ich tyle we współczesnym świecie, iż zmniejszają one sprawność funkcjonowania psychicznego człowieka. Coraz mniejsze bodźce przynoszą spustosze-

¹⁴ Mastalski, *Samotność globalnego nastolatka*, 308.

¹⁵ Karol Wojtyła, *Osoba i czyn* (Kraków: Znak, 1995), 207.

¹⁶ Mastalski, *Samotność globalnego nastolatka*, 322.

nie w sferze psychicznej. Człowiek staje się mniej odporny na przeciwności losu czy wyzwania¹⁷.

Z kolei duchobójstwo to systematyczna degradacja wszystkiego, co w człowieku transcendentne. W konsekwencji pojawia się problem z sensem życia i odpowiedzią na podstawowe pytania dotyczące ludzkiej egzystencji. Marginalizacja duchowości przy jednoczesnym osłabieniu psychiki niosą ze sobą nieokreśloną perspektywę oraz brak pomysłu na przyszłość.

6. Intruzywność globalnych trendów. Trudno nie zgodzić się z poglądem, iż współcześnie istnieją takie niebezpieczne zjawiska, jak: „fundamentalne odrzucanie i kwestionowanie wartości uprawnionych przez tysiąclecia, rozpad tradycyjnie pojmowanej rodziny, akceptacja swobód i odrzucanie zobowiązań, kult pieniądza i konsumpcji, pogarda dla etosu pracy i autorytetów. Zjawiska te świadczą o rozpadzie więzi społecznych. Kosztami jego są kryminalizacja życia, korupcja władz, rozszerzanie się mafii, agresji, gwałtu, okrucieństwa, narkomanii i lekomanii”¹⁸. Niepokojący jest fakt, iż intruzywność pewnych pragnień i marzeń inspirowanych globalną modą rodzi nowe zniewolenia, które uniemożliwiają zatrzymanie się, wyciszenie, namysł. Współczesny nastolatek jest pokoleniem *stand by*. Trudno nie zacytować w tym miejscu jeszcze raz prof. Kazimierza Denka, który kilka lat temu pisał tak: „Współczesny człowiek żyje w świecie, który jest rzeczywistością stechnicyzowaną, zaplanowaną, wyznaczoną. Mimo zdobyczy nauki i techniki, które odciążają ludzi od żmudnej pracy, coraz bardziej odczuwamy brak czasu. Jest to fenomen i paradoks przełomu ostatnich dwóch stuleci. Ogromne tempo życia sprawia wrażenie szybszego upływu czasu. Stąd coraz częściej skarżymy się, że **nie mamy czasu**. Współczesne tempo przemian i komplikowanie się warunków życia społeczno-ekonomicznego, kulturalnego i technicznego sprawiają, że czasu ciągle nam brakuje, dlatego też jego wartość trudno przecenić. Zorientowana postmodernistycznie kultura współczesna skupia ludzką uwagę bez reszty na terażniejszości, która jawi się jako szczyt rozwoju. Terażniejszość ma gwarantować człowiekowi wolność w konsumpcji, realizacji hedonistycznych upodobań i zabawie”¹⁹.

7. Deficyt pomysłów duszpasterskich na współczesną młodzież. Ostatnim źródłem omawianej niezdolności nastolatka do owocnego przyjęcia sakramentu bierzmowania (choć pewnie można ich znaleźć więcej) jest nieskuteczność zabiegów duszpasterskich. W Polsce od lat słyszy się narzekanie na sposób przygotowania młodzieży do sakramentu bierzmowania. Powstaje więc pytanie, czy współczesny duszpasterz ma pomysł na drogę podprowadzającą nastolatka do sakramentów? W ostatniej dekadzie widać namacalnie zmniejszającą się liczbę osób młodych uczestniczących w nabożeństwach. Ponadto zmniejsza się liczba nastolatków należących do parafialnych grup. Rację ma s. prof. Barbara Chyrowicz SSpS, kiedy pisze, że „ten Kościół wciąż bardziej czeka na ludzi, niż do nich wychodzi. To zrozumiałe, bo przez dziesięciolecia ludzie przychodzili i nie trzeba było się martwić, czy wypełnią świątynię. Sytuacja się jednak zmieniła – przykładem

¹⁷ Janusz Mastalski, *Modlitwa kapłańska* (Kraków: Wydawnictwo Homo Dei, 2014), 45.

¹⁸ Kazimierz Denek, *Aksjologiczne aspekty edukacji szkolnej* (Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2001), 14.

¹⁹ Kazimierz Denek, „W stronę pedagogiki czasu”, w: *Opieka. Wychowanie. Kształcenie. Moduły edukacyjne*, red. Wanda Woronowicz, Danuta Apanel (Kraków: Impuls, 2010), 16.

dla polskiego Kościoła może być dziś znany nam obraz z Kościoła w zachodniej Europie, gdzie po Mszy świętej księża wychodzą przed świątynię, żeby przywitać się z wiernymi i porozmawiać. Kiedy widzą nieznaną, pytają, skąd są. Polski Kościół wciąż za mało jest Kościołem dialogu, za mało miejscem spotkania. Piszę «za mało», ponieważ istnieją w naszym kraju parafie i wspólnoty pełne ludzi (niekoniecznie formalnie do tych parafii należących), gdzie rzeczywiście tak jest!”²⁰.

Po omówieniu wybranych źródeł niezdolności do owocnego przyjęcia sakramentu bierzmowania przez gimnazjalistów warto przywołać faktory przeciwnego zjawiska.

3. Faktory zdolności

Wydaje się, że można wymienić przynajmniej sześć takich czynników, które sprawiają, że współczesny gimnazjalista nie stoi na straconej pozycji w kwestii owocności przyjmowania sakramentów, w tym sakramentu bierzmowania. Oczywiście, lista tych czynników jest z pewnością dłuższa, ale poniżej wymienione wydają się najistotniejsze.

1. **Ogrom metod ewangelizacyjnych.** Nie ma wątpliwości, że Kościół dysponuje ogromną ilością sposobów oddziaływania na nastolatka. Jak pisze papież Franciszek w swojej encyklice *Evangelii gaudium*: „Radość Ewangelii napełnia serce oraz całe życie tych, którzy spotykają się z Jezusem. Z Jezusem Chrystusem rodzi się zawsze i odradza radość. W tej adhortacji pragnę zwrócić się do wiernych chrześcijan, aby zaprosić ich do nowego etapu ewangelizacji naznaczonego ową radością”²¹. Ta radość sprawia, że Kościół poszukuje nowych, skutecznych metod ewangelizacyjnych. Trzeba pamiętać, że aby metody były skuteczne, powinny odwoływać się do sytuacji codziennego życia. Od wykorzystania rekwizytów i pomocy poglądowych poprzez środki audiowizualne aż po właściwe wykorzystanie mass mediów²².

Trudno nie zgodzić się z poglądem, że zabiegi ewangelizacyjne (katecheza, homilia, świadectwo, media) zmierzają do kształtowania umiejętności przeżywania w sposób radykalny i autentyczny wiary chrześcijańskiej, która poprzez samo życie jest w stanie dawać świadectwo o przemieniającej mocy Boga w naszych dziejach²³. Jak więc widać, ilość i jakość metod ewangelizacyjnych pomaga młodemu człowiekowi w owocnym przyjmowaniu sakramentów.

2. **Współczesna afirmacja integralnego rozwoju.** Sobór Watykański II przypominał, że „trzeba, aby kultura ludzka tak rozwijała się dzisiaj pośród tych antynomii, by we właściwym porządku akcentowała integralność osoby ludzkiej i wspierała ludzi w zadaniach, do których spełniania powołani są wszyscy, szczególnie zaś chrześcijanie zjednoczeni po

²⁰ „Kryzys w Kościele. Z ankiety wypełnionej przez s. B. Chyrowicz”, *Znak* 689 (2012): 8.

²¹ Franciszek, „Adhortacja apostolska «Evangelii gaudium». Do biskupów, prezbiterów i diakonów, do osób konsekrowanych, do wiernych świeckich o głoszeniu Ewangelii we współczesnym świecie”, 1, dostęp 9.01.2017, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/adhortacje/evangelii-w2_24112013.html.

²² Artur Sepiolo, „Nowa ewangelizacja. Śladami Jana Pawła II”, w: *Nowa ewangelizacja. Kerygmatyczny impuls w Kościele*, red. Piotr Sowa, Kasper Kaproń (Gubin, 2012), 144–145.

²³ Kazimierz Romaniuk, „Nowa ewangelizacja według synodalnego Instrumentum laboris”, *Anamnesis* 4 (2012): 77–78.

bratersku w jednej rodzinie ludzkiej”²⁴. Integralny rozwój zapewnia człowiekowi umiejętność wzięcia odpowiedzialności za swoje czyny, kształtuje postawę refleksyjną tak bardzo potrzebną dla owocnego przyjmowania sakramentów. A czym ten rozwój jest? Integralny rozwój osoby to „harmonijny wszechstronny rozwój wszystkich wymiarów i wszystkich obszarów osobowości: fizycznego, intelektualnego, emocjonalnego, społecznego, religijnego, moralnego i duchowego z uszanowaniem indywidualności każdej osoby ludzkiej. Rozwój osobowy jest procesem stawania się osobą coraz bardziej odpowiedzialną za siebie i za innych, myślącą, szanującą godność swoją i innych, niezależną w swoich sądach i przestrzegającą norm społecznych, żyjącą w dobrych relacjach z innymi ludźmi”²⁵. Zatem istnieje potrzeba sprzyjania integralnemu rozwojowi wychowanka, czyli wspierania osoby, aby odkrywała swoje talenty, zasoby, braki, potrzeby, wartości, motywacje, ograniczenia; pomaganie w przewyżnianiu trudności; wspomaganie formowania całego człowieka²⁶.

3. **„Plastyczność” osobowościowa.** Nie ma wątpliwości, że „pełny rozwój, to rozwój integralny, na który składa się rozwój: fizyczny, intelektualny, emocjonalny, społeczny, religijny, moralny i duchowy. Rozwój integralny zależy tak od czynników wewnętrznych, jak i zewnętrznych – otaczającego środowiska”²⁷. Jest on możliwy w obecnych czasach, bowiem współczesne młode pokolenie jest dość podatne na kształtowanie postaw, pragnień czy preferencji. Owa plastyczność wynika przede wszystkim z globalizacji i ekrynizacji życia, które oprócz szkodliwych skutków sprawiają jednak otwartość i podatność na konkretne oddziaływania wychowawcze. To pozwala na skuteczne kształtowanie dojrzałej postawy do przyjęcia w sposób owocny sakramentów, w tym bierzmowania. Trzeba także pamiętać, że – jak pisze A. Zellma – „niezależnie od jakości zachodzących zmian rozwojowych młode osoby zawsze potrzebują zarówno wsparcia w odkrywaniu samego siebie i własnego świata wewnętrznego, jak też pomocy w przewyżnianiu egoizmu i kryzysów rozwojowych oraz w doskonaleniu własnej osobowości”²⁸.

4. **Pragnienie wspólnoty wynikające z rozwoju.** Niewątpliwie członkostwo w grupie religijnej afirmuje konkretne postawy chrześcijańskie i likwiduje samotność, która tak często towarzyszy współczesnemu człowiekowi. Regularne spotkania z ludźmi, którzy podobnie postępują, myślą, mają wspólne marzenia, to antidotum na brak zrozumienia, znieczulicę i egocentryzm, z jakim współczesny człowiek coraz częściej się spotyka²⁹. A przecież „do niewątpliwych znaków czasu, a także oczekiwań i dążeń współczesnego człowieka należy pragnienie, aby każdy mógł być nie tylko dostrzeżony i dowartościowany, ale i czuł się twórczym i odpowiedzialnym podmiotem tych wspólnot, w których

²⁴ Sobór Watykański II, „Konstytucja dogmatyczna o Kościele «Lumen Gentium»”, 56, dostęp 9.01.2017, <http://www.zaufaj.com/sobor-vaticanum-ii-/345.html>.

²⁵ Jan Bielecki, „Integralny rozwój osobowy i jego uwarunkowania”, 2–3, dostęp 10.05.2015, <http://www.fidesratio.org.pl/files/plikipdf/bielecki5.pdf>.

²⁶ Severino de Pieri, *Ukierunkowanie w wychowaniu i towarzyszenie powołaniu*, tłum. Lidia Furman (Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie, 2002), 99.

²⁷ Bielecki, „Integralny rozwój osobowy i jego uwarunkowania”, 2.

²⁸ Anna Zellma, „Zaangażowanie nauczyciela religii w holistyczny rozwój młodzieży”, *Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne* 2 (2014): 216.

²⁹ Mastalski, *Samotność globalnego nastolatka*, 559.

żyje”³⁰. Takie pragnienie szczególnie istnieje u nastolatka, który wielokrotnie przeżywa samotność i niezaspokojone pragnienie afiliacji.

Istnieje spora liczba młodzieży uwikłanej w grupy, które z pozoru sprzyjają dobru rozwojowemu człowieka. Wykorzystując naturalną skłonność osoby do tworzenia wspólnoty, liderzy sekt i tzw. grup alternatywnych zniewalają coraz większe rzesze nie tylko młodych. Grupa religijna związana z Kościołem stanowi bardzo skuteczną alternatywę, z której korzysta wielu nastolatków. Warto też wspomnieć, że uczestnictwo w grupie religijnej umożliwia kształtowanie wielu postaw prorodzinnych. Ponadto grupy religijne pozwalają powiększyć przekonanie do prawd ewangelicznych. Dla wielu katechizowanych stanowią afirmację postaw, które na co dzień wydają się dalekie i niemożliwe do realizacji³¹.

5. Tęsknota za *sacrum*. Nie ma wątpliwości, że w dobie desakralizacji istnieje u młodych ludzi naturalne pragnienie kogoś, kto przekracza immanentny świat. W konsekwencji jest to mniej lub bardziej uświadomiona tęsknota za Bogiem. Jan Paweł II pisał przed laty w *Orędziu na IV Światowy Dzień Młodzieży*: „Dzisiejszy świat, w tym także kraje o dawnej tradycji chrześcijańskiej, jest wielką ziemią misyjną. Panujące wszędzie neopogaństwo i sekularyzm są dziś wielkim wyzwaniem dla ewangelicznego orędzia. Ale równocześnie za naszych dni otwierają się nowe możliwości głoszenia Ewangelii. Obserwuje się na przykład rosnącą tęsknotę za *sacrum*, za autentycznymi wartościami, za modlitwą. Dlatego dzisiaj świat potrzebuje wielu apostołów, zwłaszcza młodych i odważnych. Wam właśnie, ludziom młodym, przypada na tym polu szczególne zadanie świadczenia o wierze i głoszenia Ewangelii Chrystusa”³². Wydaje się, że nic się w tym względzie nie zmieniło. Co więcej, w dobie pogłębiającej się samotności globalnego nastolatka tęsknota za Bogiem jest jeszcze większa. Stąd też gimnazjalista, tęskniąc, jednocześnie pragnie stałego, owocnego kontaktu ze Stwórcą. Można to wykorzystać w przygotowaniu do sakramentu bierzmowania, bowiem niektórzy młodzi ludzie nie zdają sobie sprawy z owej tęsknoty. A przecież, jak pisał Jan Paweł II, „prawda stanowi najgłębszy wymóg ludzkiego rozumu. Przede wszystkim młodzież złąkniona jest prawdy o Bogu, o człowieku, o życiu i o świecie. [...] Chrystus jest Słowem prawdy, wypowiedzianym przez samego Boga jako odpowiedź na wszystkie pytania ludzkiego serca. To On w pełni odsłania przed nami tajemnicę człowieka i świata”³³.

6. Poszukiwanie drogi życiowej. W młodym człowieku istnieje naturalne poszukiwanie i odkrywanie własnego powołania. Nastolatek umotywowany jest w stanie zrobić wiele dla realizacji określonych celów. Istnieje ogromna potrzeba stosowania motywacji, która przekona wychowanka, że praca nad własnym charakterem nie jest wypełnianiem narzuconego czy obciążającego obowiązku, ale jego osobistym wyborem i drogą do trwałej satysfakcji związanej z realizacją siebie. Wraz z kształtowaniem systemu motywacyjnego nastolatka musi iść jednak w parze wzmacnianie „mechanizmów obronnych”

³⁰ *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce* (Kraków, 2001), 11.

³¹ Mastalski, *Samotność globalnego nastolatka*, 559.

³² Jan Paweł II, „Orędzie na IV Światowy Dzień Młodzieży (1989)”, 2, dostęp 20.05.2016, http://www.pijarzy.pl/dokumenty/orędzie_na_sdm/orędzie_na_iv_swiatowy_dzieni_mlodzięzy__1989__d7184_pol.html.

³³ Jan Paweł II, „Orędzie na IV Światowy Dzień Młodzieży (1989)”, 1.

wobec różnego rodzaju zagrożeń³⁴. W ten sposób nastolatek może odkryć, że realizacja siebie powinna odbywać się poprzez Kościół, a sakramenty są niezbędnym środkiem do realizacji celów życiowych. Tak zmotywowany nastolatek może w pełni świadomie i owocnie przyjmować sakramenty.

Jak widać, istnieje ogromna potrzeba kształtowania odpowiedniego systemu motywacyjnego, który umożliwi adolescentowi bezpieczne wchodzenie w interakcje ze współczesną cywilizacją w różnych jej przejawach. Trzeba też pamiętać, że proces motywacji ma doprowadzić człowieka do osiągnięcia określonego wyniku, który ma dla niego wartość. Aby zachodził proces motywacyjny, człowiek musi oceniać cel jako użyteczny i musi być przekonany, że określony cel jest wykonalny. Stąd też wychowanie w kształtowaniu motywacji związane jest z wychowaniem do wartości. To z kolei ma wpływ choćby na rozwój moralny³⁵.

Zakończenie

Podsumowując dotychczasowe refleksje natury pedagogicznej na temat (nie)zdolności gimnazjalistów do owocnego przyjęcia bierzmowania, należy stwierdzić, iż współczesny nastolatek narażony jest na wiele szkodliwych zjawisk, które wpływają na jego kondycję psychoduchową i fizyczną. Utrudniają one proces pomnażania łaski Bożej, a jednocześnie zmniejszają zdolność do owocnego przyjmowania sakramentów.

Z drugiej strony istnieje wiele czynników, które mogą wesprzeć współczesnego gimnazjalistę w dojrzałym podejściu do życia sakramentalnego. W konsekwencji globalny nastolatek nie stoi na straconej pozycji. Trzeba pamiętać, że oprócz obiektywnych przeszkód istnieje jeszcze, a może lepiej powiedzieć: przede wszystkim, Boże Miłosierdzie. Każdy człowiek może przekroczyć swoje ograniczenia i deficyty, współpracując z łaską Bożą.

Z punktu widzenia pedagogicznego detoksykacja współczesnego młodego człowieka jest możliwa i potrzebna. Tylko wtedy nastolatek wychowany za pomocą tabletu, netu i wirtualnej rzeczywistości jest w stanie oderwać się od cywilizacji obrazkowej i zwrócić się ku słowu. W rezultacie możliwa będzie głębsza refleksja, bardziej odpowiedzialne podejście do wyborów, a w konsekwencji dojrzałe i owocniejsze podejście do sakramentów, w tym także do bierzmowania.

Warto na koniec zacytować słowa papieża Franciszka: „W swojej matczynej trosce Kościół stara się ukazywać wierzącym drogę, jaką winni iść, aby ich życie rodziło obficie radość i pokój. Oświeceni światłem Ewangelii i umacniani łaską sakramentów, zwłaszcza Eucharystią, możemy ukierunkowywać nasze wybory ku dobru i przechodzić odważnie i z nadzieją chwile ciemności i najbardziej kręte ścieżki. Droga zbawienia, którą prowadzi nas Kościół i na której wspiera nas mocą Ewangelii, i umacnia sakramentami, sprawia, że potrafimy bronić się przed złem”³⁶. Owocniejsze przyjęcie przez

³⁴ Mastalski, *Samotność globalnego nastolatka*, 574.

³⁵ Mastalski, *Samotność globalnego nastolatka*, 89.

³⁶ Franciszek, „Audycja generalna (3.09.2014)”, *L'Osservatore Romano* 10 (2014): 46.

gimnazjalistów sakramentu bierzmowania ułatwia walkę z tym wszystkim, co utrudnia rozwój i prowadzi do zła.

Bibliografia

- Bielecki, Jan. „Integralny rozwój osobowy i jego uwarunkowania”, 2–3. Dostęp 10.05.2015. <http://www.fidesetratio.org.pl/files/plikipdf/bielecki5.pdf>.
- Dajczer, Tadeusz. *Rozważania o wierze. Z zagadnień teologii duchowości*, 166. Częstochowa: Edycja św. Pawła, 1996.
- Denek, Kazimierz. *Aksjologiczne aspekty edukacji szkolnej*, 14. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2001.
- Denek, Kazimierz. „W stronę pedagogiki czasu”. W: *Opieka. Wychowanie. Kształcenie. Moduły edukacyjne*, red. Wanda Woronowicz, Danuta Apanel, 16. Kraków: Impuls, 2010.
- Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, 11. Kraków, 2001.
- Fischer, Richard. „Just can't get enough”. *New Scientist* 20.12.2006 (2006): 34.
- Franciszek. „Adhortacja apostolska «Ewangelii gaudium». Do biskupów, prezbiterów i diakonów, do osób konsekrowanych, do wiernych świeckich o głoszeniu Ewangelii we współczesnym świecie”, 1. Dostęp 9.01.2017. http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/adhortacje/ewangelii-w2_24112013.html.
- Franciszek. „Audiencja generalna (3.09.2014)”. *L'Osservatore Romano* 10 (2014): 46.
- Goldberg, Ivan K. „Are You Suffering Internet Addiction Disorder?”. Dostęp 4.01.2013. <http://www.iucf.indiana.edu/~brown/hyplan/addict.html>.
- Gregorio, Luciano di. *Psicopatologia del cellulare. Dipendenza e possesso del telefonino*, 21. Milano: Franco Angeli, 2003.
- Jan Paweł II. „Orędzie na IV Światowy Dzień Młodzieży (1989)”, 2. Dostęp 20.05.2016. http://www.pijarzy.pl/dokumenty/oredzia_na_sdm/oredzie_na_iv_swiatowy_dzieni_mlodziezy__1989__d7184_pol.html.
- Konstankiewicz, P. *Wieloznaczność jako podstawa konstruowania tożsamości*, 56. Poznań: UAM, 1998.
- „Kryzys w Kościele. Z ankiety wypełnionej przez s. B. Chyrowicz”. *Znak* 689 (2012): 8.
- Mastalski, Janusz. *Modlitwa kapłańska*, 45. Kraków: Wydawnictwo Homo Dei, 2014.
- Mastalski, Janusz. „Pedagogika zagrożeń wychowawczych wśród uczniów szkół gimnazjalnych”. W: *Wychowanie młodzieży w średnim wieku szkolnym*, red. Józef Stala. Cz. 1, 375. Tarnów: Biblos, 2007.
- Mastalski, Janusz. *Samotność globalnego nastolatka*, 405–406. Kraków: Wydawnictwo PAT, 2007.
- Melosik, Zbyszko. „Edukacja a przemiany współczesnej. Implikacje dla teorii i praktyki”, w: *Nowe konteksty dla edukacji alternatywnej XXI wieku*, red. B. Śliwerski, 25. Kraków: Impuls, 2001.
- Pieri, Severino de. *Ukierunkowanie w wychowaniu i towarzyszenie powołaniu*. Tłum. Lidia Furman, 99. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie, 2002.
- Romaniuk, Kazimierz. „Nowa ewangelizacja według synodalnego Instrumentum laboris”. *Anamnesis* 4 (2012): 77–78.

- Sepiolo, Artur. „Nowa ewangelizacja. Śladami Jana Pawła II”. W: *Nowa ewangelizacja. Kerygmaticzny impuls w Kościele*, red. Piotr Sowa, Kasper Kaproń, 144–145. Gubin, 2012.
- Sobol, Elżbieta, red. *Słownik języka polskiego* (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2002), 533.
- Sobór Watykański II. „Konstytucja dogmatyczna o Kościele «Lumen Gentium»”, 56. Dostęp 9.01.2017. <http://www.zaufaj.com/sobor-vaticanum-ii-/345.html>.
- Surrat, Carla G. *Netaholics? The Creation of a Pathology?*. New York: Commack, 1999.
- Taboń, Sebastian. „Cyberuzależnienia”. *Edukacja Medialna* 1 (2003): 26.
- Wojtyła, Karol. *Osoba i czyn*, 207. Kraków: Znak, 1995.
- Zellma, Anna. „Zaangażowanie nauczyciela religii w holistyczny rozwój młodzieży”. *Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne* 2 (2014): 216.
- Żeromska-Charlińska, Joanna. „Uniwersalność postrzegania jakości form życia współczesnej rodziny”. *Łódzkie Studia Teologiczne* 21 (2012): 264.

Streszczenie

Autor artykułu odpowiada na pytanie: Co rozumiemy przez niezdolność owocnego przyjęcia sakramentu bierzmowania? Jest to brak warunków niezbędnych do pomnażania łask wynikających z przyjętego sakramentu. To rodzaj odporności na wykorzystanie wszystkich darów, które są związane z przyjęciem sakramentu. Niemożność ta powoduje utratę siły danej przez Pana. Autor omawia przyczyny tej niezdolności, a jednocześnie pokazuje czynniki, które mogą zwiększyć owocne przyjmowanie sakramentów, koncentrując się na sakramencie bierzmowania. Wśród czynników stojących na przeszkodzie pełnego przyjęcia daru autor przedstawia: netoholizm, fonoholizm (uzależnienie od Internetu i telefonu komórkowego), defamiliaryzację (pomniejszanie wartości rodziny), „nieodpowiedzialność”, dewocję, psychobójstwo i duchobójstwo, natręctwo globalnych trendów i brak kreatywności duszpasterskiej w pracy ze współczesną młodzieżą. Ukazuje również czynniki, które mogą wspierać zdolność nastolatków w skutecznym przyjęciu sakramentu bierzmowania. Należą do nich metody ewangelizacyjne, współczesna afirmacja integralnego rozwoju „plastyczność” osobowości, pragnienie wspólnoty wynikające z potrzeby rozwoju, tęsknoty za *sacrum* i szukaniem drogi życiowej.

Słowa kluczowe: bierzmowanie, owocność sakramentu, zdolność, niezdolność

Abstract

THE (IN)ABILITY OF JUNIOR HIGH SCHOOL STUDENTS FOR A FRUITFUL RECEPTION OF CONFIRMATION

The author of the article answers the question: What do we mean by one's inability to receive fruitfully the sacrament of Confirmation? It is a lack of the conditions necessary to multiply graces associated with a particular sacrament. It is a kind of resistance to the use of all the gifts that are connected with the reception of the sacrament. This inability causes one to become a person who wastes the power given by the Lord. The author then discusses the reasons for

this inability and simultaneously shows the factors which can enhance a human being's fruitful reception of the sacraments, especially of the sacrament of Confirmation. Among the factors of inability, the author includes: netoholism, phonoholism (addiction to the internet and the cell phone), defamilization (the undoing of the family), "irresponsibilism", epidermal (superficial) religiosity, psychocide and spiritocide (the killing of the psyche and the spirit), intrusiveness of global trends and the lack of pastoral creativity for today's youth. The author also reveals factors which can promote the ability of teenagers to make the sacrament of Confirmation effectively: the multiplicity of methods of evangelization, modern affirmation of integral development, "plasticity" of personality, the desire for community resulting from development, the longing for the sacred and the search for a way to live.

Keywords: Confirmation, the fruitfulness of the Sacrament, the ability, the inability